

ВОІНЩУДЕНЬ
ЗА
УКРАЇНСЬКЕ

МОРЕ!

ВОЛОДИМИР ІНГУЛЕЦЬ

**ЗА УКРАЇНСЬКЕ
МОРЕ**

„Море“) — пише ідеольго^г нового українського покоління Дмитро Донцов — це є вихід із рідного за- гумінку, море це злет в незнане, велике море — це те, що не має меж, це поле попису для сильних і великих рас“. Тому то так в давнину, як і в новіших часах аж по сьогоднішній день, змагають великі народи і ті що ними хочуть бути до того, щоби приборкати море та опанувати його береги. Бо посідання моря має велике значення для політичної, державної, господарської, культурної та виховної могутності нації, бо „море утре- валює незалежність народам, які вміють його загнузати. Потяг до моря завжди товаришить потягові до незалеж-ності“.*)

Та нінащо не здадуться усі ті згадані користі з моря, коли нація не матиме ким і чим опанувати своїх вод. Томуто кожна держава, яка хоче бути паном моря і своєї майбутності — мусить мати належно розбудо-вану і пристосовану до вимог часу — так воєнну як і торговельну — фльоту.

РОЛЯ ФЛЬОТИ.

Від тієї хвилини коли чоловік спустив на воду перший, сплетений з гілля дерев, пліт і відчалив на ньому від берега — починається повільне але певне опанування людиною — моря. Розуміється у перших-но початках плавби люди воліли пересуватися по землі, твердому ґрунті, ніж по морю, і тільки з конечності довіряли себе хитливому і зрадливому плотові, що порушувався при помочі довгого кия, яким відпихалося від дна моря чи річки і який перевозив людей з їх вантажем на короткі віддалі попри беріг.

Але вже тоді був якийсь гурт людей, що з зами- луванням та любовю вивчав примхи цієї найбільшої

*) Д. Донцов: За землю і море. Календар „Червоної Кали- ни“ за 1929 рік. Ст. 17.

стихії, якою є вода та удосконалював преші засоби плавби. Пліт з гілля змінився на пліт з дерев, згодом зявляються на воді дерева обchoхрані з гілля та вижолобленою серединою, кий стає менший але ширший на тому кінці що погружається у воду, стесаний на подобу заступа — повстає весло. Тепер море для тих митців, що розтинають його хвилі човном і веслом, стає найвірнішим союзником. З часом морська людина пізнала всю вигоду плавби, навчилася будувати більші човни з куснів дерева, скріпляючи їх поперечками, а завваживши ділання вітру — розпинати полотнища. Таким чином святкувала своє повстання вітрильна фльота. А несповна сто тридцять років тому запрягли люди до човна паровий двигун, а там у найновіших часах — мотор. В такому виді дійшов корабель до наших часів з тим хіба, що так добре їде він по воді як і під водою (відповідні човни).

Повстає окрема воєнна фльота, що має за завдання боронити власних берегів та безпеки на водних шляхах для торговельних човнів чи кораблів — фльоти свого народу. Бо перші човни а опісля кораблі у рівній мірі були торговельними і воєнними: купець був кожної хвилини приготований вступити у бій на морі з морськими розбішаками або з човном чужого купця. Купецьке ремесло було у великій мірі — воєнним ремеслом. І тільки згодом, з повстанням окремої воєнної фльоти, з поширенням державної опіки на своє купецтво, із зростом безпеки на водах — торговельна фльота перестала бути одночасно й воєнною. Відтоді розвиваються ці галузі плавби окремо і незалежно. Одна має меті удосконалити економічний перевіз людей і вантажу на все дальші віддалі, друга оборонити свої береги, зашахувати ворожу фльоту на випадок війни, бути належною обороною для своєї торговельної фльоти. Одна без другої не має рації існування, одна доповнює другу.

Від того часу як люди зрозуміли і усвідомили собі

які користі дає їм опанування моря власною фльотою — починається на воді величний змаг народів за першенство, за беззастережне володіння на морі та його берегах. На берегах бо кожна фльота вимагає добрих портів, баз, що їх достарчає порізаний водою беріг. Бачимо як на протязі історії висуваються у тому величезному змагові на перше місце одні народи, відстають інші, ривають між собою, годяться щоби не допустити нового суперника і т. д.

Забезпечене місце у тому змагові мають ті нації, які перебувають увесь час у духовому і фізичному поготівлі, які відзначаються тими чеснотами про які була вгорі мова, яких виховало море, а вони загнуздали його неслухняні хвилі собі на службу.

Тож наказ життя для тих народів, що мають вільний доступ до моря полягає на тому, щоби міцно держати його в своїх руках, щоби ні на хвилинку не спочити у розбудові та уліпшенню своєї фльоти — бо вона має запевнити у дальшому володіння над своїм морем — поширенням його. Ті народи, які не мають доступу до великих вод, а не хочууть запліснити, скрловатіти, видирають його, море, — природі чи слабшим від себе народам. Мусимо тямити, що для нації „**німа самостійності без моря, нема моря без самостійності**“.*) Коли ж нація нічого з того не має, повинна усвідомити собі вагу одного і другого, щоби у сліщний час не поробити непоправних помилок, що як злочин затяжать на її майбутньому.

Мати ясний образ завдань на майбутнє у відношенню до моря — ось в чому єриється глибокий зміст сучасності для багатьох націй.

СВІДОЦТВО ІСТОРІЇ.

Здобути, закріпити, і поширити великороджавні осяги можуть тільки ті народи, що володіють морем завдяки своїй фльоті. Знали про це вже вдавнину ри-

*) там же.

мляни, які заздро берегли свого першенства на Середземному морі. Вони пильно стежили, щоби інша фльота не могла рівнятися з їхньою, тому розбивши у 202 р. до Хр. Ганібаля вимогли насамперед від Карthagіни видачі їхньої флоти, бо ця одинока могла тоді протиставитися римській воєнній флоті.

Найкраще свідоцтво цій правді, що приборкання моря є чинником який сприяє ростові сильної нації, дали пізніше нормани, вікінги, варягами в Україні звані, — оті безспірні володарі моря на протязі кількох віків, що здалекої Скандинавії запускалися на своїх легких човнах і опанували не лише береги Балтійського та Північного (Німецького) моря, але й Великобританські острови, береги Франції у Бретанії, Еспанії. Заходили через Гібральтарський пролив у Середземне море та заклали міцну державу на Сицилії. Ба, що більше, виправлялися на кілька віків перед Колюмбом через Атлантик до Америки, яку він щойно „відкрив“ для Європи. Це вони — варяги прибули у початках нашого державницько життя коло IX віку із своїми човнами з далекої півночі Дніпром до столиці України — Києва, пробиваючи водну путь „із Варяг у Греки“. Від них мали наші предки „русиčі“ школу морського і воєнного ремесла, коли ходили опісля морськими походами на далекий Царгород — столицю Візантії, Крим або за Волгу та Каспій на Болгар та Персії.

Не чому іншому як своїй численній флоті вавдячує у середньовіччю свій розцвіт держава Венеціянців, яка довший час тримала у своїх руках сливе всю міжнародну торговлю. Венецькі гелери зявлялися тоді у всіх портах на Балтійському, Північному, Середземному і Чорному морі.

Еспанія стала світовою потугого в ту хвилину, коли її завойовницька флота перевезла через Атлантик і висадила на беріг здобичників Південної Америки. А перестала нею бути в той день, коли молода англійська

фльота адм. Джервіса возбила і потопила біля рогу Сен-Вінцент еспанську армаду (1797 р.).

Невеликі самі по собі держави Португальців і Голландців були могутніми метрополіями з численними кольоніями доти, доки фльота Англії не перевищила фльоти перших і не побила фльоти других.

Прикладів можнabi довільно наводити. Кожна велика держава — виростала на морі, а упадала під гук і плюскут потопаючої своєї фльоти, яку переміг сильніший на морі суперник. Саме завдяки своїй непереможній фльоті стала Англія світовою імперією, диктаркою на морях і океанах, володаркою великих вод і суходолів.

Відрождення Італії як великороджави почалося відтоді, коли вона стала снити сни про „свое море“

До змагу на морі прилучилася і Німеччина, висуваючи клич: „Будуччина Німеччини лежить на воді“.*)

Росія набирає для світових потуг значення щойно тоді, коли Петро I — „цар-мореплаватель“ „прорубав вікно у Європу“ через Балтійське море і своєю „дубінушкою“ приспішував розбудову московської фльоти, за-для науки будування якої сам як тесля перебував на кораблебудівничих варстатах в Голяндії. Його пляни завоювання берегів Балтійського і Чорного моря продовжувала Катерина II, мріючи про здобуття Константинополя над Босфорською брамою Чорного моря. Рукими українських запорожських козаків у кривавих війнах з Туреччиною — прилучує до Росії — Крим і побережжя Чорного моря, споруджує порти у Севастополі і Миколаєві, будує чорно-морську фльоту.

А розсипався російський кольос того травневого дня 1905 року в якому ніппонська фльота докінчувала під Цусимою фльоту адм. Рождественськова. На коні історії звілася нова морська потуга — Ніппон (Японія), яка до сьогоднішнього дня успішно ривалязує з

*) див. тамже ст. 17.

наймогутнішими фльотами Англії і Америки (ПАСШ) на великих водах світу.

УКРАЇНА І ЧОРНЕ МОРЕ.

Найтіснішими вузлами звязала доля Україну з **Чорним Морем**. Від світанку свого державницького життя змагає український народ до опанування Чорного моря та його берегів — цієї природної для України широкої брами у світ.

А що північне побережжя Чорного*) моря, яке прилягає до України, являлося на протязі кількох віків битим шляхом для мандрівок кочовничих орд з Азії до Європи — провадив український народ висناжуочі війни в обороні доступу до моря, в обороні зараженої кочовниками своєї державності. А було перед ким оборонятися, згадати хочби тільки орди печенігів, половців, болгар і врешті татар.

Вичерпана не так війнами з зовнішнім ворогом, як внутрішніми межусобицями, — упала княжа Україна під татарським наїздом, улягла його насили. Осередок державного життя перенісся з Києва до Галицько-Волинського князівства, українськими берегами Чорного моря заволоділа на довший час татари.

Щойно розріст і розцвіт Козаччини повернув назад для українського народу побережжя Чорного моря. Та по Полтавській битві гетьмана Мазепи в союзі з шведським королем Карлом XII проти Петра І, з остаточним упадком української козацької державності — Чорне море входить у круг виключно чужоворожих нам інтересів Московщини, Російської Імперії. Вона **починає вести на Чорному морі свою великороджену політику**, а ця, ясна річ, не покривається з вимогами української політики.

*) Очевидно і Озівського моря. Взагалі коли мова іде про українські береги Чорного моря, маємо на думці і береги Озівського моря, яке є частиною Чорого, — великим його заливом.

Національний зрив українського народу в 1917—20 рр. ставить на денний порядок і розвязку питання про Чорне море для України. З цього часу маємо чи сочишні дні слави і тріумфу над Українським Морем. З ментом окупації східно-українських земель московськими большевиками — в 1920 році, Чорноморське питання стає знову внутрішньою справою тієї Російської Імперії (що називається тепер СССР-єю) та служить інтересам — Московщини. Червоні окупанти московські большевики ведуть точнісенько таку саму політику взагалі у відношенню до українців, а зокрема у відношенню до українського Чорного моря, яку вела царська, біла московська влада перед 1917 роком.

Якуж вагу має для України Чорне море і його береги та яку ролю виконуватиме його флота в майбутній Українській Державі?

Поглянемо на карту розселення українського народу — побачимо що ціле північне побережжя Чорного моря від гирла Дунаю на північному заході аж до порту Туапсе на північному сході заселене українцями. Зрозуміло і береги Озівського моря. Від устя Дунаю до устя Дністра надморський пас українського населення кузький, ця приморська смуга клином вбивається в чужу територію. Зате від гирла Дністра з північного заходу аж по Кубань до Туапсе на північному сході береги Чорного і Озівського моря заселені українцями у природньому звязку з рештою українського населення на суцільній українській території. Це українські береги — українського моря!

Знаємо як велике значення має для народу вільний доступ до моря. Не менше значення має для України посідання Чорного (з Озівським) моря. До Чорного і Озівського моря впадають сливі всі українські ріки: Дністер, Бог, Дніпро, Дін з Дінцем. Вони з допливами творять величезну сітку в більшій чи меншій мірі пригожу до плавби, яка — получена з Українським морем — творить справді величну систему водних шляхів, Пор.

різаний морем берег та широкі гирла великих річок дали Україні такі порти як Одеса, Миколаїв, Херсон, Севастопіль, Маріупіль, Ростів, Новоросійське і Туапсе. Де-які з цих портів можуть приймати найбільші океанські кораблі; де-кілька з них пристосовані як бази кля стоянок численної воєнної флоту; усі ж вони, по мінаючи багато менших так морських — Скадівське, Бердянське, цілий ряд кримських: Евпаторія, Теодозія, як і річних — Вознесенське, Київ, Олександрівське — являються в більшості прекрасними **торговельними портами**. Наявність власних великих кораблебудівничих варстатів у Миколаєві — та можність розбудови їх — дає запоруку **створення сильної української флоту так торговельної**, як і, що найважніше, **воєнної**. Сітка водних доріг при наявності усіх родів портів уможливить якраз Україні найкращий розвиток торговельної флоти, а що іде в парі з цим розбудову і поширення загальничної морської торговлі. А Україна із своїми природними підземними і надземними багацтвами, родючою землею та великими можливостями розгорнення усіх галузів сільського господарства має перед собою велике майбутнє в упромисловленню своєї країни та осягненню не тільки самовистарчальності — до чого змагають усі народи світу, — але являється ще й невищерпаним джерелом торговлі і обміну з заграницею.*)

Та чи не найголовніше завдання Українського моря — припаде його **воєнній флоті**: на ней спаде відповідальність за ненарушимість границь майбутньої Української Держави взагалі, а зокрема її **південних морських кордонів**. Цій цілі служитимуть також і воєнні порти. Про спеціяльне **стратегічне** значення Криму і Севастополя — цього найбільшого воєнного порту на Чорному морі, — скажемо далі, тут годиться тільки з

*) Само собою розуміється — при умові — коли Україна **сама** вестиме оту торговлю, а не московські окупанти, які провадять грабіжницьку господарку на Східно-українських землях.

натиском підчеркнути що для певності вільних ділань української фльоти на Чорному морі — мусить вона рівнятися половині числа кораблів **усіх** співвласників згаданого моря, тоб-то **повинна бути сильнішою** від кожної, зокрема взятій фльоти других чорноморських держав.

Україна має **панувати** на Чорному морі ще й з сгляду на складне Босфоро-Дарданельське питання. Річ в тому, що вузенький пролив — Босфор луций Чорне море з морем Мармара, а це Дарданелями лучиться з Егейським, частиною Середземного — вихо-дом у широкий світ. Замкнувши ці проліви (по одному і другому боці їх лежить Туреччина) закорковується тим самим і Чорне море. Тож українська фльота мусить вибороти собі таке становище, щоби мати **рішаю-чий** вплив на Босфоро-Дарданелльську політику. Це є **умова без сповнення якої панування української фльо-ти на Чорному (Українському!) морі зводиться внівець!** Умова великої важливості для України під час миру, вирішно-го значення під час війни! Ми поминули одно з відпові- дальніших завдань Українського моря, колиби не зга-дали про його важливість у розвязці **кольоніяльного питання** для українського народу. Бо поминаючи кількамільйоно-ву українську еміграцію в Південній і Північній Амери-ці, для якої розуміється також не байдужий буде роз-виток Української фльоти і зрост морської могутності України, — маємо величезний простір у долішньому бігові річки Амура над Охотським та Японським морем в Азії **скольонізований** на суцільній території у багато- переважаючій більшості **українцями** і відомий під наз-вою „**Зеленого Клину**“. Це наша Нова Україна! В 1917 році ці землі виявили непохитну волю увійшли у склад Української Держави, сьогодні на рівні з рештою східно-українських земель провадять жертвенну бо-ротьбу з московськими окупантами-большевиками і го-туються до хвилини коли нарешті здійснять свою волю. Розвязати це питання по волі українського народу змо-

же також у першій мірі тільки сильна українська фльота.

До повної картини ваги свого моря і фльоти для України — мусимо ще піднести ті **виховні цінності**, які, як кожному народові дає своє море — дасть їх Чорне море українській нації.

Могутність України — в силі і міці української фльоти. Чорне море і Озівське море — Українське Море!

КРИМ.

З питанням Чорного моря вяжеться нерозривно для України й справа Криму. Крим — це великий півострів на півдні України, глибоко висунений у море. Получений з суходолом вузенькою Перекопською шийкою; відділяє Чорне море від Озівського. Сильно порізаний водою берег творить на Кримові багато великих і малих дуже затишних портів і бухт — пригожих для мореплавства. Північна частина Криму — степова — це якби продовження чорноморських степів; південна — гориста: степову частину замешкують у великому відсоткові українці, гористу — татари, українці, москалі, жиди, німці і греки. Під оглядом свого народонаселення Крим є мішаною територією. **Та огляди географічного, стратегічного і господарського характеру промовляють за беззастережним належанням Криму до України.** Географічне положення його таке, що хто володіє Кримом (з найбільшим воєнним портом — Севастополем) — той диктує свою волю коли не на цілому Чорному морі, то з певністю на північному (отже українському!) його побережжю.

Добре розуміють це москалі і до цього, вирішального значення, правила пристосовують цілість своєї чорноморської політики.

На суходолі їхня приморська політика полягає в тому, щоби скользонізувавши береги москалями або чужинцями-кольоністами, відсунути за всяку ціну укра-

їнців від моря, або хоч вбити клином до Чорного Озівським моря своєї території і таким чином ослабити український береговий перстень (долішній біг Дону); відносно ж Криму Москва не хоче знати інших можливостей як тільки ту, коли вона беззастережно володіє ним, і, це належить з притиском підкresлити, сучасна большевицька політика так у відношенню до українських берегів Чорного моря, як і відносно Криму, що старими, втертими шляхами царської, що бере свій початок від часів панування Петра I і Катерини II. Береги Чорного моря — Херсонщину і Таврію, кольонізує червона Москва жидами, як царська кольонізувала німцями, очевидно не говорячи вже в обох випадках про москалів.

А щоби панувати на Кримові, як панувала там царська Росія, **большевицька Москва відділила його від УССР**, з якою межує Крим і понад голову українських земель прилучила до... РССР — **властивої Москвщини**, ядра, довкола якого „собираються ісконі русські землі“.

Навіть під постишевською рукою — співжиття України її з Кримом є для Москви небажане. Відвічна політика Росії — білої, червоної, усякої якою вона не була! З під маси штудерно зліплених, для потреби скомбінованих і нахабно гонощених москалями гасел, кличів — виглядає як доконаний факт гола правда — Крим є в московських загребущих руках.

І автохтонні мешканці Криму були свідомі і є цієї історичної правди що всяка Москва є передовсім Москвою — поневолюючою і визискуючою державою — тюром народів. Тому й не дивно, що татари, караїми, німці не говорячи вже про українців — так гаряче заявилися в 1918 році за належанням до Української Держави. Що дивного в тому, що масово записувалися до українського війська уважаючи його за своє; що просили в українських військових владей встановити їм адміністраційний апарат; що дивного в тому що так

ек приймала столиця Криму — Симферополь — Запорозькі частини полковника Болбочана, свою українську владу — не приймало ніде ні одно місто на чисто українських землях.

Та прокляття партійного і доктринерського засліплення українських соціалістичних верховодів які висунулися були на чільні місця в 1917 і наступних роках затяжів був і над вирішенням питання Криму. Тих помилок в українській політиці вже не позволить повторити український народ в майбутньому! Воля його щодо належання Криму до України непохитна, бо свідомий він того, що „**хто панує на Кримі, той панує на Україні, навіть — незалежній.** Так було, коли в Бахчисараю сидів хан, так було, коли в 1855 р. в Севастополі сидів француз, так було, коли в 1918 р. там сидів німець і так є, коли там сів знову москаль“.*)

ТРАДИЦІЯ КНЯЖОЇ ДЕРЖАВИ.

В історії завоювання Чорного моря минуле України має не одну славну сторінку. Наші предки уміли не тільки відбивати нечисленні орди наїздників, але й самі вирушали у далекі походи мечем межувати границі княжої України — Руси. **В ті границі намагалися замкнути й Чорне море з Кримом.**

Маємо легендарні вістки, що вже десь біля 800 р. ходив на Крим „дуже могутній“ каязь Бравлин.

Коли ж Україна трохи пізніше увійшла у тісний воєнно-морський звязок з варягами, що тоді слушно за непобідних на морі вважалися, морські походи українських князів придбали собі голосну славу та, поклали міцну підставу під морську могутність нашої Княжої Держави.

У 860 році київські князі Асколод і Дір виправляються із своєю Дружиною на трьохсот човнах Дніпром та Чорним морем на Царгород — столицю Візантії (Греції), добувають його околицю і з великою воєнною добиччю та тріумфом, як писав венеціянський літописець повертають до своєї землі. Про те небезпечне становище, в якому був опинився Царгород під час наїзду „русьчів“ так говорив у своїй промові царгородський патріарх Фотій:

*) там же ст. 19.

„Горе мені, що я дожив до цього нещастя, що ми стали посміховищем для наших сусідів, що наглий нахід русичів не дав, щоб і вість повідомила нас, хоч ті що напали були віддалені від нас стількома краями, державами, ріками і морями без пристаней... Чи пригадуєте той страшний час, коли прийшли до нас кораблі русичів, дихаючи чимсь суворим, погубним, коли боре тихо і спокійно розstemлювало свій хребет, даючи їм приемну і легку плавбу а на нас піднімаючи суворі хвилі війни. Коли хереляк і темрява опанували розум а вухо прислуховалося до одної тільки вістки: вороги опанували місто”.

Ходив морським походом на Царгород і князь Олег у 907 році. З вісімома тисячами війська на 200 човнах вирушив він водою та підійшов під Царгород. На знак побіди князь прибив свій щит на брамі Царгороду.

Двічі виправлявся морем на Царгород князь Ігор в 941 і 943 роках.

„З берега” завойовував Чорне море князь. Святослав, коли ходив побідними війнами по суші на Болгар і Греків.

Останній великий морський похід княжої Русі — України на Візантію був за Ярослава Мудрого. Велика українська фльота під проводом Ярославового сина — Володимира — в 1043 р. розбила була грецьку фльоту.

Та княжа Україна вміла не лиш провадити побідні війни, але й уміла їх використовувати під час миру. З договорів, які заключали київські князі з візантійськими цісарами, бе глибокий державний розум володарів України, та їхні великі задуми.

Наслідком могутності України на морі — розвивалася її торговельна фльота, розносячи довкруги славу про підприємчих „руsicів”.

В початках XIII віку з'являються на чорноморських степах — татари. Україна вичерпана безупинними війнами з кочовничими ордами — головно в останніх часах з половцями — ослаблена межусобицями українських князів, не могла вже з такою силою як попередніми десятиліттями протиставитися новій наvalі. Мудрий почин князя Мстислава вийти назустріч татарам і побити їх на занятих ними землях покінчився програною українського війська над близьче невідомою річкою Калкою у 1223 році. Татари хоч перемогли, але здесятковані у бою, відступили цим разом у глиб своїх земель.

Щойно в 1240 році прийшла татарська навала, що залила Україну. Їх орда оселилася на величезних просторах від Волги по Дністер, займаючи ціле північне побережжя Чорного моря з Кримом. Орда, на протязі понад 400 років панувала над українськими землями.

До боротьби з кримською ордою за відвоювання Чорного моря, Криму і чорноморських берегів стає небаром нове українське лицарство — запорозькі козаки.

КОЗАКИ В БОРОТЬБІ ЗА ЧОРНЕ МОРЕ.

В кінці XV віку повстає на Україні організація, якій судилося з часом відограти таку світлу роль у визвольних змаганнях українського народу, — організація козацтва.

Козаки (татарське слово — означає: воївника-здобичника) це відважні, сміливі українські — спершу міщани опісля селяні і люди всіх верств, що з пограничних городів виправлялися на весну й літо відділами у степи на „промисел“. Такий „промисел“ був дуже поплатний алеж і небезпечний заразом: бо козаки полюючи в степах на дикого звіря, рибалючи в річках рибу, пасічниуючи — були наражені кожної хвилини на насоки татарських ватаг, які недалеко по приморських городах та на Кримові були повними господарями. З часом козаки зовсім оселилися в степах над Дніпром за порогами.

В таких суворих обставинах і небезпечному сусідстві витворився на Запоріжжі своєрідний тип очайдушно-відважного, підприємчого українського козака. Число їх побільшувалося, обеднюючи в короткому часі найхоробріший елемент України. Не бракувало серед козаків й української шляхти. Князь Дмитро Вишневецький (відомий пізніше під ім'я Байди) з Волині так полюбив козакування, що залишивши родинні маєтки, прибув на стале до козаків, вибудував з ними на острові Малій Хортиці на Дніпрі замок і Січ та, приєднавши до запорожців не тільки зайшлий, мандрівний елемент, але й осілих впоблизу на землі господарів, розпочав звідси воювати найстрашніших тоді ворогів України татар і турків. Відтоді „воєнний промисел“ висувається на Запорожжі на перше місце.

Роля Січі і Запорозького козацтва росте; обєднане на засаді рівності і суворого послуху провідникам у воєнній потребі, з часом стає воно виразником національно-політичних ідей українського народу та державницького його змагання і провадить на службі тих ідей війни з усіма ворогами України.

Далеко поза межі України розходилася слава про відважні морські походи запорозьких козаків. На легендарних героях виростають імена хоробрих козацьких провідників, — здобичників моря і його берегів, гідних продовжувателів слави і побід княжої України.

На своїх невеличких човнах-чайках запорожці плили в діл по Дніпрі, вночі прошигали ловз сильну турецьку фортецю Очаків — у гирлі річок Дніпра і Богу або, оминаючи Очаків перетягали чайки сушеною через Кінбурську косу спускали їх одразу у море і набігали на надморські турецькі та татарські міста на побережжю Чорного моря.

Вже перший організатор січового козацтва — Байда Вишневецький водив запорожців війнами на татар і турків.

В 1606 році козаки здобули, розгромили і спалили Пере-

коп — сильну татарську фортецю, що боронила входу на Крим; морськоюж дорогою були вже на ньому в 1587 р. зявляючися під Козловом. На першу половину XVII віку припадають найславніші морські походи запорожців. В цьому часі набігала козацька флота на турецькі й татарські городи по европейському і малоазійському березі Чорного моря, нищила і руйнувала порти, палила ворожі галери, відбивала і звільняла тисячі бранців, що їх під час нападів брали невірні у „ясир”.

Великі турецькі міста Акерман у гирлі Дністра, Кілія за Ізмаїлом над Дунаєм, Кафа на Кримові, Царгород, Трапезунт і Синоп на південному березі Чорного моря та безліч інших менших надморських міст у Малій Азії — всі ці міста, порти і фортеці не раз і не два вітали у себе нежданних і кривавих гостей — запорожців.

Найбільшого розмаху набирають козацькі морські походи у часі, як до голосу на Запорожжі приходить Сагайдачний, людина на той час вельми освічена, у війнах загартована. Десятиліття його гетьманування — це час найбільш успішних воєн запорожців: вони під проводом Сагайдачного по кілька разів на рік ходили то у Крим на татар, то набігали водою на турецькі береги Малої Азії, заганялися аж ген під Трапезунт і Синопу, бували і під Царгородом.

Успішно продовжував по Сагайдачному боротьбу з татарами гетьман Михайло Дорошенко — славний з побідних походів на Крим.

Часи зриву Хмельницького відвертують увагу козаків у інший бік — проте не занедбую Великий Гетьман справи моря у своїх великих плянах.

Війну з мусульманами починає на ново у другій половині XVII віку кошовий Ів. Сірко із запорожцями. Успішно розпочинає велике діло прилучення чорноморських берегів до України, діло — якого не судилося скінчити Мазепі з кошовим Гордієнком.

По зруйнуванню Січи за Петра I і Катерини II, запорожці подаються на Дунай, Кавказ, Угорщину — „на чужу службу”.

Від того часу понад півтораста років не бачило Чорне море своїх господарів, не чуло людської мови не носило на своїх хвилях української зброї у далекі ворожі країни. Навіть пам'ять про славні морські походи запорожців затирається поволі у нашадків. Пізніша російська чорноморська флота, в якій поважність творять українці являється, за винятком одиниць, найменш свідомою під національним оглядом.

Та налітає на Росію 1905 рік, перша російська революція; надходить світова війна, зривається розпочата українськими солдатами Петербурзького гарнізону

друга російська революція і національний зрив на Україні в 1917—21 pp.

У вогні відродження українського народу спалахнула ясним пілумям традиція здобуття берегів Чорного моря з Кримом, традиція української фльоти на українському морі!

У ВЕЛИКИЙ ЧАС.

Приспаний віковою неволею український народ увійшов у революційну добу свого державного будівництва без виразної державницької ідеольгії. Бурхлива хвиля нового життя винесла на перші місця людей, яких ім'я, хоч і було відоме ширшому загалові зперед революційних часів, то виховані у одній школі з „братніми“ московськими соціялістами не здібні були вони до державно-творчої праці.

І тому хоч великою радістю бє наше серце, коли перегортаемо оті недавно минулі сторінки нашого Великого Зриву, але не одна подія з нього примушує та-кож соромом паленіти наші лиця за малі, негідні, ганебні вчинки тодішніх представників української влади. Хоч революція в колишній Росії вибухнула в березні 1917 року, то щойно в січні 1918 р. проголосила Українська Центральна Рада, що спиралася на соціялістичну більшість IV Універсал про самостійність України.

В березні того ж року заключила Україна у Бересті сепаратний мир з Центральними Державами (Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією). І ось один з образків на згаданій мировій конфіренції. При порівнюванні карт німецької і української мирівих делегацій виявідось, що **українці не включили в майбутні границі України — Криму**. На здивований запит німців що станеться з Кримом, відповіла українська делегація, що **Крим сам про себе становитиме, бо там мешкають татари**.

Отак легковажно вирішували українські соціялісти між іншими і справу такої великої важги для України,

як справа моря і своєї фльоти. Очевидно саме життя мусіло направляти злочинні помилки, засліпленних соціалістичним дуром українців. За старанням кількох ідейних одиниць спосеред українських військових крутів, при байдужності тодішнього соціалістичного уряду Центральної Ради — одна з найкращих і найсвідоміших українських військових частин — **Запорозький Корпус** — виришає на здобуття українських берегів Чорного моря і чорноморської фльоти.

ПОХІД НА КРИМ.

Ранком 6-го квітнуну 1918 р., після завзятих боїв з большевиками, Запорозька дивізія заняла Харків. Виїхавши в перших днях березня з Києва на схід з завданням очистити Лівобережжя по лінії Полтава — Харків від большевиків, Запорожці у безустанних боях та сутичках з переважаючим і досконало технічно узброєним ворогом, входили оце до столиці лівобережної України. В Харкові захопили українські війська величезні склади військового майна та амуніції, що в сумі з попередньо відбитим у ворога, зазбезпечували на довший час під кожним оглядом наші частини. Провід дивізії був у надійних руках ген. Натієва, бойові акції відбувалися під особистим керуванням плок. Болбочана — правої руки ген. Натієва. Полк. Болбочан виявив себе знаменитим стратегом, зєднуючи собі цим велику віданість і довірЯ війська.

В Харкові з наказу Військового Міністерства на представлення ген. Натієва — Запорозька дивізія розгорнулася в Окремий Запорозький Корпус у складі двох дивізій.

Дата **10 квітня 1918 р.** є історичним днем для Запорожців! **Цього дня оголошене наказ про похід на Крим.**

Ген. Натієв поділив корпус на дві групи: одна під ком-ою полк. Сікевича виришила на здобуття донецького байсену, друга під командою полк..Болбочана при-

значилася для здобуття Криму.

Велика радість охотила старшин і козаків на вістку, що їхні частини виrushають походи **на Крим!** Всі були ладні іти з кримською групою.

Ранком наступного дня кримська група під проводом полк. Болбочана виступила з Харкова у напрямі: Лозова—Синельникове.

Вже 14-го квітня група полк. Болбочана шляхом на Павлоград несподіваним сміливим насоком захопила Синельникове. Звідси, щоби залишити німців позад себе, кримська група швидкими маршами посувався далі на Олександрівське.

16 квітня після невеликого бою Запорожці вступали до цього історичного міста над Дніпром. Олександрівське лежить при кінці дніпрових порогів, у серці запорозьких степів, обіч „Великого Лугу“ і острова Хортиці на Дніпрі — колишнього осідку Запорозької Січі.

Прибуття до Олександрівського штабу німецької дивізії примушує полк. Болбочана приспішити свої воєнні операції, бож він хоче „без союзників“ захопити Крим. Хоч такий плян видавався сливе божевільний хочби з того огляду, що большевики приготовилися до оборони Криму на кількох лініях, фортифікуючи їх та уstawляючи навіть де-не-де далеконосні морські гармати крім, звичайна річ, тяжкої і легкої сухотриної артилерії.

Полк. Болбочан рішається очайдущний і здавалось б безглуздий крок: він постановляє іти з кримською грипою не на Перекоп, бо це могло хоч і облегшити але й припіznити прибуття його на Крим, але 'скорими рухами частин ударити у бік найбільшого спротиву, пробиваючися на Крим по лінії Мелітопіль—Сиваш. 18 квітня двигнув полк. Болбочан ешалонами усі свої сили на Мелітопіль.

Большевики ставили Запорожцям завзятий спротив та під сильним ударом українського війська були

примушенні до панічної втечі. Запорожці заволоділи містом. Не даючи опамятатися большевикам і зібрали свого війська кримська група пробивається далі у напрямі Сиваша.

Залізнична лінія, що в продовженню з Мелітополя лучить решту Таврії з Кримом, проходить по величезних мостах перекинених через Сиваш або Гниле море. Цього переходу боронили большевицькі фортифікації обабіч Сиваша, крім того, міст був підмінований, так що його можна було кожної хвилини зірвати з большевицьких окопів по кримському боці.

І ось ми стаємо свідками безприкладної в історії воєн, бойової операції: полк. Болбочан дає приказ фортсувати переправу через Чонгарський (підмінований!) міст.

Ніччу 20 квітня тихо наближаються до мосту українські бронепотяги, а перед ними на моторових дрезинах сотня козаків з кулеметами 2-го запорозького полку на чолі з сот. Зелінським. Бліскавицею знімають запорожці большевицькі стійки, ліквідують передмостову заставу і повним ходом рушають через Чонгарський міст.

Гук стрілів і підозрілий рух доходить до Сальковських позицій на другому боці Сиваша і затривожені большевики відкривають граматній вогонь; на мості вибухає міна, але українські бронепотяги і сотня запорожців вже за мостом. Вибух міни не причинив поважної шкоди для мосту, інші — запорожці заздалегідь повикидали у воду. Вбійчий вогонь наших бронепотягів у центрі ворожих укріплень вносить серед большевиків таку метушню і заколот, що вони немов зпропоння почали стріляти у своїх же. В цей момент на ворожі скопи кинулася з грімким „слава“ перша сотня запорожців. Переправа через Сиваш була здобута.

Большевики у панічному відвороті не встигли на віть попсувати залізничного шляху, тому полк. Болбочан, не чекаючи підходу решти сил, продовжує наступ на вузлову станцію Джанкой.

УКРАЇНСЬКА АРМІЯ В КРИМУ!

Далі події швидко слідують одна за другою: 22 квітня зanяли українці Джанкой. Звідси кінна частина запорожців вирушила на Євпаторію, а головні сили скорим маршем посувалися на Симферопіль — головне місто Криму. „Це був майже тріумфальний похід — пише у своїх „Споминах з 1918 р. сот. Б. Монкевич — учасники цього походу на ціле життя не забудуть його“.

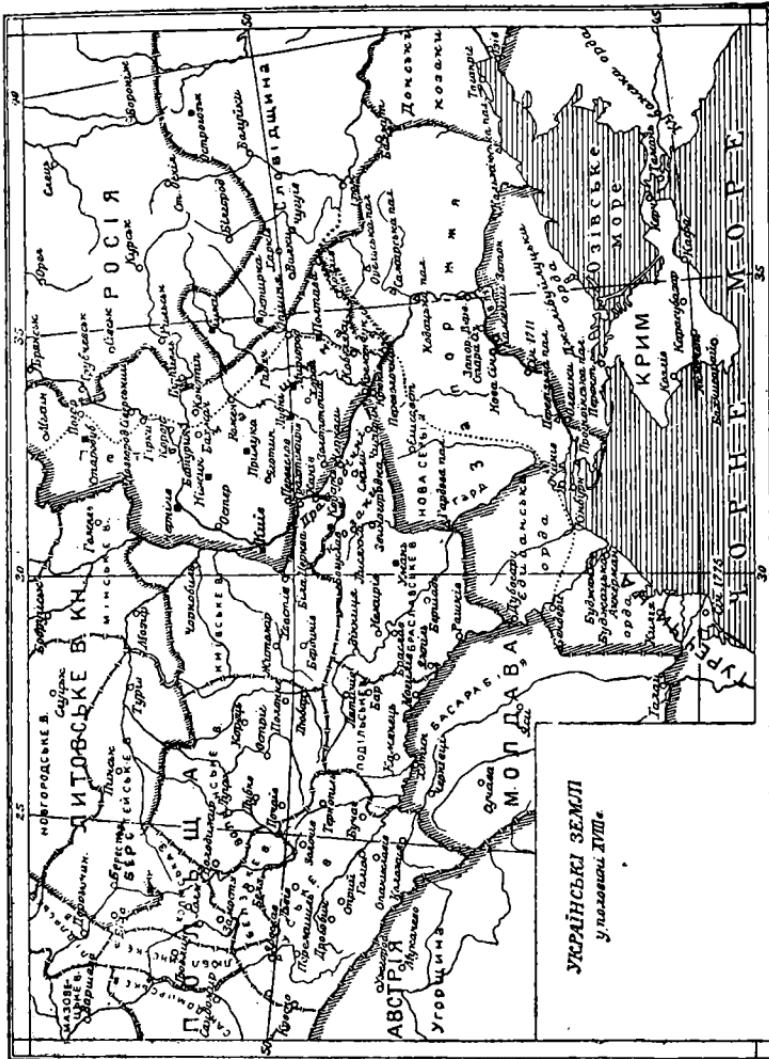
„...Необхідно завважити, що татарське населення ставилося зі співчуттям і доброзичливо до українського війська й виявляло це головним чином тим, що з охотою і цілком добровільно давало вказівки про рухи і розташування большевиків“.

24 квітня 10. год. ранку авангарда Запорожців вскочила на самоходах у Симферопіль. Большевицька залога розсипалася по місті, намагаючися продертися до моря. „Штаб Оборони“ з усіма документами, плянами і військовою скарбницею захоплено в цілості.

„На Симферопільському залізничному двірці полковника Болбочана зустріла депутація від місцевого Самоврядування, котра в імені цілого населення Симферополя щиро витала, як свого вибавителя. Витала в його особі Українську Армію і отверто виявляла свою радість з того що Симферопіль зайняли українські війська, а не німецькі. Депутація просила Болбочана відвідати міське самоврядування, яке зібралося в повному складі для того, щоби привітати українське військо і українську владу“.

„Ніде по всій Україні не зустрічали українського війська з таким ентузіазмом, з такими оваціями і з таким захопленням, як робило це населення Симферополя. Всі вулиці були удекоровані цвітами й переповнені публикою, яка радісно витала Болбочана“.

„...Президія просила полк. Болбочана довести до відома Українського Уряду, що населення міста радо буде бачити в себе українську владу“.

Друк. „СЛОВО“ Львів, Чацького 6.

ЗНАЧЕННЯ МОРЯ ДЛЯ НАЦІЇ.

„Великі народи стають великими і дійсно незалежними з тою миттю як підбивають собі море“.

Дмитро Донцов.

Історія дає нам багато яскравих прикладів, як розвивалися, росли і міцнішали одні народи, хиріли за непадали, вироджувалися інші. Перші могутніли, поширювали свої землі, багатішали — ставали пануючими націями, другі слабшали, збувалися своєї землі, біdnішали — ставали поневоленими народами, а часом й зовсім гинули.

Рішали про життя чи смерть нації передусім її духові прикмети та здоровий культ фізичної сили.

Народи, що плекали у собі такі чесності, як відвага, хоробрість, дисципліна, замилування до небезпек, погорда до вигоди і багацтв — уміли не лише збудувати собі державу, що є природнім виявом організованого життя кожної здоровової нації, але й потрапили ту державу оборонити від ворогів, утримати, закріпити, ато й накинути свою волю іншим народам.

Народиж, яких „чеснотами“ ставали боягуство, страх перед небезпекою, любов вигоди і спокою та нехіть до зброї й військового ремесла — не тільки не осягали своєї державності, але попадали під владу інших народів, корилися їй і таким чином були засуджені на довговіковий сон, або й смерть.

Держави перших — панівних націй — могутніли, держави других, якщо повставлаи, — падали.

А тим чинником, що сприяв виявові здорових сил сильних націй, пособляв ростові та могутності їх держав, завжди було і є — море.

„Рівнож звернулися до Болбочана і представники кримського кінного полку, який розброєний большевиками стояв у місті, з проханням приняти його в склад української армії і направити для боротьби з большевиками“.*)

Тим часом Гордієнковський кінний полк, збільшений татарськими добровольцями, посувався далі на південний захід до Бахчисараю.

Здавалося все ворожить повний успіх української армії у приєднанню Криму до України і захопленню в Севастополі чорноморської флоти. Аж нагло як грім з ясного неба ударила Запорожців вістка: німці домагаються у полк. Болбочана негайного звільнення території Криму під загрозою воєнних ділань. Дійсно Головна Німцевка Команда, заждала через ген. Коша, який в межичасі прибув з німецькими військами на Крим, щоби українські війська залишили кримську територію, бо Крим згідно з постановами Берестейського миру не належить до України. Полк. Болбочан стрався відволікти виконання німецького домагання, закриваючися наказом українського уряду. Він сподівався що аджеукраїнський уряд не занедбає такої важкої справи і полагодить її з німецькою Гол. Командою.

По прибутию до Симферополя ген. Натієва, цей і полк. Болбочан в присутності старшин німецького штабу і самого ком-та ген. Коша отримали з Києвом відповідь що мають робити. У відповідь почули від тодішнього премера Голубовича патріотичну декларацію, на категоричні запитання як поступити супроти німецького ультимату, почули відповідь: „**негайно звільнити Крим**“. При апараті в Києві був присутній і український військовий міністер С. Жуківський. Так ганебно закінчив уряд Центральної Ради справу Криму і української флоти.

*) там же ст. 121, 122 і 123.

З невимовно тяжким серцем виступила 27 квітня Запорозька дивізія у поворотну дорогу. Серед загального жалю залишали українська війська Крим, цю дорогоцінну частину України. На вістку, що українці покидають Крим, численні делегації приходили до полк. Болбочана і гаряче просили передати Українському Урядові їх збірне бажання і волю, щоби Крим був прилучений до Української Держави.

Сумні відходили козаки і тільки любов, пошана і віра в свого команданта примусила їх підпорядкуватися наказові. А душою цілого походу, його героєм і вождем був дійсно полк. Болбочан. Бравуровий марш Запорожців на Крим, подібних якому не багато знає історія воєн, нерозривно звязаний з його особою. Світла і трагічна постать Української Революційної Армії.

Тим часом, коли Запорожці відходили з Криму, німці посувалися далі у напрямі моря. 29 квітня підходили їх частини до Севастополя. А там ціла чорноморська фльота, сподіваючися українського війська, на команду з адміральського корабля в 4 год. пополудні піднесла український прапор, повідомляючи телеграфічно про це Український Уряд. Над Чорним морем, Українським морем — залопотів по віках небуття навязуючи золоту нитку славної морської традиції Княжої і Козацької України — український прапор на український фльоті.

В КРУТЬЖІ СУПЕРЕЧНИХ ВПЛИВІВ.

Хоч російська чорноморська фльота у 60% (на транспортах % доходив до 90) складалася з українців, проте національна свідомість матросів до 1917 р. була дуже мала. Ціла фльота була пересякнута соціялістичними ідеями: їх особливо запопадливо прищеплювали матросам московські емігранти під час стоянок російських кораблів у чужоземних портах.

Вибух російської революції в 1917 р. позначився у фльоті засновуванням безлічі комітетів, скликуванням

мітінгів, революційними виступами.

Ані повстання Української Центральної Ради в Києві, ані проголошення нею 1-го Універсалу не відбилося великим відгомоном у чорноморській фльоті. Але вже тоді позначилася спритна робота москалів звернена проти творення української держави, агітація проти „генералоф Грушевських“ і „пам'єтіоф Петлюроф“, мітінгування над справою „гасударства в гасударстві“, про „український ніж у спину російській революції“.

І в час коли на березі по всіх українських землях стихійно зривався український народ до нового, вільного життя, коли Центральна Рада не поспівала іти за широким розмахом вимог і домагань, що їй ставили у державно-творчій праці — маси що-раз більше зростаючого свідомого вояцтва і робітництва України, то морці були все ще під непереможним впливом московських ідей і їх агентів.

До зросту свідомості українських матросів не могли причинитися і два головні центри чорноморської фльоти: Севастопіль — воєнної, Одеса — торговельної. Були це два великі порти, в яких український елемент був дуже слабий: вони своїм московсько-інтернаціональним характером відповідно впливали і на фльоту. Але врешті пробуджується і українське море!

В Севастополі починає проявляти живу діяльність гурток „Кобзар“, що нелегально існував там від 1900 року і провадив під проводом гімназійних учителів — Лошенка, Коломейця, Лихоноса та старшин чорноморської фльоти — інж. Піклієвича і кап. Савченка-Більського культурно-освітню роботу серед українців морців і місцевої інтелігенції.

Повстають українські гуртки на кораблях, в артилерійській та летунській школах: з'являється потреба заснування більшої української організації на ширших основах. В березні 1917 р. 6-ти тисячні збори українців покликають до життя „Севастопольську Українську Чорноморську Громаду“. В квітні т. р. величавий похід

української маніфестації в Севастополі начислює кілька десять тисяч учасників.

На 1-ий Український Військовий Зізд у Києві з травні 1917 року, вислали представники від усіх кораблів що стояли в Севастополі (майже уся воєнна чорноморська флота) та представники від артилерійських і летунських частин двох делегатів: матроса Лінника і однорічника Мих. Михайлика.

Затривожені зростом українських впливів у флоті, москалі розпочинають шалену нагінку на українців, мітінги проти „проклятих хахлов“ не припиняються, трапляються випадки бантитських нападів на діяльних українців. На кораблях — напружені відносини поміж українцями і москалями матросами.

Тим часом в Одесі три транспорти піднімають український прапор і перший з них ч. 119 під командою штурмана Трохименка входить одного гарного, погідного жовтневого дня на виду цілої воєнної флоти у Севастопільський порт.

На його флагштоці повіває великий шовковий український прапор. **Перший корабель української революційної флоти!**

Цей факт електризує цілу флоту, множаться випадки сутичок між прихильниками україназації чорноморської флоти та її противниками — москалями: у повітрі висить буря. Врешті в листопаді 17 року воєнна флота поділяється на дві частини: більшу — московську і меншу — українську. День цей з огляду на відруховий поділ флоти на українську і московську треба вважати дуже важним.

Та всеж таки при кінці грудня, крім одного лінійного корабля „Воля“ — велетня дреднавта, що підніс 24 т. м. український прапор в Севастополі, та двох міноносців, одного крейсера і двох транспортів, що стояли під українським прапором в Одесі — море і ціла чорноморська флота опинилася в руках большевиків.

Червона армія Муравйова посувалася на Київ, а

4 січня 1918 р. Одеса — цей наш останній тоді пункт на морі був у руках збройних матросів. Того ж дня загинув і згадуваний у нас штурман Трохименко й ін.

Так з рук московських катів гинули **перші вартоvi „українського моря“**.

Після звільнення України від першої большевицької навали, серед кораблів флоту панував хаос. Стояли кораблі під українським, червоним — большевицьким або й чорним (анаархістичним) прапором. До того прапори ті часто змінялися.

По згаданому захопленню кримською групою полк. Болбочана — Сивашу, у Севастополі розійшлися чутки про похід українського війська на злуку з чорноморською флотою. Після довгих нарад колегіальне представництво чорноморської флоти — „Центрфлот“ — постановило піднести український прапор. Той же „Центрфлот“ запропонував адміралові Саблінові перевести командування флотою. 22 квітня адм. Саблін видав наказ, в якому було, що „Всі судна, портове майно й укріплення, які знаходяться в пристанях Криму та на його побережжі, є власністю Української Народної Республіки. А тому наказую скрізь, де треба, вивісити українські прапори. Дальше рішучо забороняю від сьогоднішнього дня вихід у море та рух суден із кримського побережжя. Судна, що стоять у пристанях, мають лишитися на місці, а ті, що на морі, мають спішно увійти до найближчої пристані. Судна, які нарушать цей наказ будуть пущені на дно без попередження“.

Настав день 29. квітну 1918 р. Був чудовий, погідний, ясний день. В Севастопольському порті зібралися майже ціла чорноморська воєнна флота. На вістку, що до міста зближається українське військо, в год. 4 пп. з адміральського лінійного корабля „Георгій Побідоносець“ подано гасло: „Флоті підняти Український прапор“!

„Настав історичний момент і опали червоні пропори“.*) Почулася команда „стати до борту“. Залога стала лицем до середини корабля.

„На пропор і гюйс — струнко“!

„Український пропор піднести“!

„І під сурми і свистіння підстаршин-моряків злетів угору український пропор“:)

На Великій Фльоті Чорного моря у складі 7-ох лінійних кораблів, двох крейсерів і кільканадцять нових і старих міноносців, 8 нових підводних човнів і кількох кораблів спеціального призначення, залопотів український національний жовто-блакитний пропор. Свершилося! День 29. квітня 1918 р. навязав лучбу до морської традиції Княжої і Козацької України, став днем свята Української Державної фльоти, днем свята Українського моря.

1918—20 РР. ДЛЯ СПРАВИ УКРАЇНСЬКОГО МОРЯ.

Коли замісьць українського війська увійшла 29 квітня 1918 р. до Севастополя німецька піхота, частина чорноморської фльоти — головно міноносці — під командою адм. Сабліна відплила до Новоросійського, частинаж під командою українця адм. Остроградського — Апостола залишилася в Севастополі. Занявши Севастопіль, німці поставили начкораблях української чорноморської фльоти варти, наказали підняти німецький воєнний пропор і вважали залогу і командний склад за тимчасово воєнно-полонених. Цей факт дуже напружив українсько-німецькі відносини. Тільки згодом німці повернули українцям всі підводні човни, а даліше стали передавати і кораблі, так що у вересні 1918 р. ціла чорноморська фльота із особовим складом була зачислена

*) Св. Шрамченко, лет. фльоти: „День свята Української Державної Фльоти“ — Л. Ч. К. ч. 6 за 1933 р.

*) Щойно пізніше був вироблений у Морському Міністерстві і затверджений Українським Урудом спеціальний український воєнний пропор.

на українську службу. Ескадрах адм. Сабіна, що опинилася в Новоросійському на категоричну вимогу німців повернутися до Севастополя — за тайним наказом з Петрограду від Совнарком-у підписаним Троцьким мала потопити свої кораблі. З Новоросійського прибули, приведені кап. Тіхменевим; дреднавт „Воля“, гидрокрейсер „Траян“ і 7 міноносців — що й були зачислені у склад української чорноморської флоти, решту кораблів большевики таки в Новоросійському затопили, хоч більшість матросів висловилася буда за поворотом до Севастополя.

Командуючим морським побережжям Чорного моря у північно-східній його частині з головним портом Севастополем був призначений кап. II ранги М. Містників, а в північно-західній його частині з головним портом Одесою — призначив український уряд в березні 18 р. адм. В. Шрамченка, а місяць пізніше адм. Ю. Покровського. Необхідно зауважити, що у той час під українським прапором пливала усі чорноморська торговельна флота, що підтримувала регулярні рейси по між портами Чорного і Озівського моря та портами Криму.

У жовтні 18 року на Чорне море прибула Антанська флота. Чорноморською флотою почали ділитися „союзники“ як „воєнною здобиччю“, частину вивезли до Царгороду. Морське побережжя Чорного (і Озівського) моря вже не вернулося в українські руки, його після Денікінсько-Врангелевської окупації, підтримованої Великою Антантою, залиша з рештою східноукраїнських земель большевицька навала в 1920 році, флототуж — частину що перебувала в Царгороді — вивезли французи до Бізерти (Північна Африка), частину затопили англійці (13 підводних човнів) біля Севастополя, попідривали і попусували машини на лінійних кораблях і крейсерах. Одночасно висадили в повітря і севастопільські форти.

Не зважаючи на втрату морського побережжя і

фльоти (вірилося — тимчасової!) в початках 1919 р Українське Морське Міністерство під проводом свого Міністра сл. п. М. Білінського тим більше запопадливо береться до організації фльоти та її будучої обсади.

В Миколаєві переіменовується і іменується кораблі української воєнної фльоти, що були у тамтешніх кораблебудівничих варстатах. Наказ про це обіймає — з готовістю 1919 року — 2 крейсери: „Гетьман Богдан Хмельницький” і „Тарас Шевченко”; 4 ескадр. міноносці: „Київ”, „Львів”, „Чигирин”, „Батурин”; 4 підводні човни: „Шука”, „Карась”, „АГ22”, „АГ23” і матка для підводних човнів „Дніпро”, — з готовістю 1920 року — лінійний корабель „Соборна Україна”, 2 крейсери: „Гетьман Петро Дорошенко”, „Гетьман Петро Сагайдачний”, 8 ескадр. міноносців: „Гетьман Іван Виговський”, „Іван Сірко”, „Пилип Орлик”, „Кость Гордієнко”, „Іван Котляревський”, „Мартин Небаба”, „Іван Підкова”, „Петро Мошна” і 4 підводних човні: „АГ21”, „АГ24”, „АГ25”, „АГ26”.

Тоді також переводиться закон про заснування Гардемаринської Школи — малося на увазі в Миколаєві — та через відомі політичні обставини, вона щойно літом того ж року була урухомлена в Камянці на Поділлю, де перебував тоді Український Уряд. При Гардемаринській Школі відкрито і три вищі кляси для морських підстаршин. Також в початках 19 року заходами головно тодішнього Морського Міністра сл. п. М. Білінського організується на терені Галичини 2 піші полки морської піхоти (один „гуцульський” в Коломії з бувших матросів австро-угорської фльоти). Ці полки по захопленню українськими військами побережжя Чорного моря мали бути ядром морських залог. Покищо воювали окремими частинами як піхота на фронти.

Та прийшла осінь 1920 р. Фронтова боротьба української визвольної армії припинилася. Заіндував стан, який триває й досі.

СВЯТО УКРАЇНСЬКОГО МОРЯ І ЙОГО ЗАПОВІТ.

День 29. квітня є річницею піднесення українського прапору над Чорним морем. Святкуємо його як День Українського Моря, що навязав до світлої традиції панування України на Чорним морем. Глибоким піреконанням — як заповіт українського моря, бренять сьогодня слова Дм. Донцова: